

տանի տեղագրութեան հետ: Գեռ ասուրական, վաննան եւ արեւմենեան բեւեռագիր արձանագրութիւններ կը յիշեն երկրիս ինչ ինչ գաւառների եւ քաղաքների անուններ՝ Hilakku (Կիլիկիա), Urartu, Արարդի Arardi (Արարատ), Arbaku (Աղբակ), Arzašku (Արձէշ), Ahlatu (Խլաթ), Muski (Մաժաք), Tušpa (Տուսպ), Tigra (Տիգրանահեռա?), Ahurean, Araz (Արազ) Artsu (Արծուիք) եւ այլն: Յոյն եւ հռովմէացի մատենագրեր արդէն առատ պաշար կը մատակարարեն հին Հայաստանի աշխարհագրութեան համար. Ագաթանգեղոսից սկսած երկրիս պատմութիւնը սերտ կապւած է մի շարք քաղաքների, գիւղերի, աւանների, ամրոցների, լեռների, գետերի անւանց հետ. Խորենացուն վերագրեալ աշխարհագրութիւնն անշուշտ խոշոր պատմական յիշատակարան կը հանդիսանայ մեզանում, աւանդելով Է—Ը դ. Հայաստանի քարտէզը շրջակայ երկրների հետ հանդերձ. յոգուտ նորա արժանաւորութեան կը վկայեն նաեւ արաբական աշխարհագրեր՝ Իբն Խորդադբէհ, Աբուլ՝ Ֆեղա, Իստախրի, Իբն Հաուկալ, Մատուզի եւ մն'նաւանդ Բեւլաղորի, նոյն իսկ Կովկասի բնակչաց նկատմամբ:

Գեռ Saint-Martin զգացել է այս օտար աղբիւրների կարեւորութիւնն, որոշ շափով օգտուելով նոցանից իւր „Mémoires historiques et géographiques sur l'Arménie“ (Paris, 1819) ուսումնասիրութեան համար. նման փորձեր, թէպէտ եւ փոքր ծաւալով, եղել են եւ մեզանում՝, սակայն խնդիրս ըստ իւր արժանաւորութեան տակաւին գնահատուած չէ, քանի որ գեռ մի ամբողջ գրականութիւն կը մնայ հում եւ անմատչելի նիւթ հայ գիտութեան համար: Վերածել հայերէնի արաբական յիշատակարաններից մի շարք մեզ հե-